

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для практичних занять
з дисципліни

«САКРАЛЬНІ ПРОСТОРИ І ОБ'ЄКТИ»

для магістрів денної та заочної форми навчання
спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»

2019

Методичні вказівки для практичних занять з дисципліни «Сакральні простори і об'єкти» для магістрів денної та заочної форми навчання спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» / уклад.: Ю.І. Криворучко, – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка»; 2019 - 29 с.

Рецензент: Прусак В.Ф. доцент, кан. педагог. наук,
зав. каф. дизайну Національного лісотехнічного
університету України (м. Львів).

Відповідальний

за випуск: Зав. каф. «Дизайн» І.С. Рижова.

Затверджено
на засіданні кафедри «Дизайн»
протокол № 1 від 20.08.2019 р.

Рекомендовано до видання
НМК факультету будівництва,
архітектури та дизайну
протокол № 1 від 5.09.2019 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Загальна характеристика дисципліни.....	5
Мета та завдання навчальної дисципліни.....	5
Організаційно-методичні вказівки.....	6
Система контролю якості навчання студентів.....	6
Програма навчальної дисципліни.....	7
Теми практичних занять.....	7
Вимоги до виконання практичного завдання.....	8
Теоретичний матеріал	8
Типи іконостасів.....	13
Кіот як елемент інтер'єру православного храму.....	14
Модульна контрольна робота	14
Питання до заліку.....	18
Методичні рекомендації до підготовки лекційного заняття.....	20
Методичні рекомендації до виконання практичної роботи.....	22
Література.....	23
Додаток А.....	25
Додаток Б.....	29

ВСТУП

Мета для практичних занять студентів по вивченню курсу «Сакральні простори і об'єкти» - поновлення, поширення та удосконалення загальнотеоретичних положень курсу «Сакральні простори і об'єкти», викладених попередньо на кваліфікаційному рівні «магістр», їхнє доповнення професійно орієнтованими знаннями в галузі майбутньої професійної діяльності:

- активізація творчих здібностей студента і розвиток навичок роботи з технічною літературою, насамперед під час виконання індивідуальних семестрових завдань;
- ознайомлення з нормативною літературою по сакральній архітектурі.
- придбання досвіду практичних занять з питань сакральної архітектури.

У відповідності з вимогами освітньо - кваліфікаційного рівня «магістр», магістр-архітектор після вивчення дисципліни повинен **вміти**:

- на практиці користуватися набутими знаннями, застосовувати теоретичні положення для оптимального вирішення творчих завдань;
- самостійно визначити цілі та шляхи створення власного арсеналу формотворчих засобів;
- на основі отриманих знань про курс «Сакральні простори і об'єкти» і у взаємодії з теоретичними положеннями суміжних дисциплін приймати обґрунтовані, раціональні та оригінальні проектні рішення.

Дані методичні вказівки містять порядок виконання самостійних практичних завдань і необхідні теоретичні відомості для їх виконання.

Успішний захист контрольної роботи є умовою допуску до здачі заліку.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Сакральні простори і об'єкти» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історичні, соціокультурні та економічні особливості міського способу життя та його дослідження у вітчизняній і світовій сакральній архітектурі.

Міждисциплінарні зв'язки:

Вивчення курсу «Сакральні простори і об'єкти» ґрунтується на матеріалах нормативних дисциплін бакалаврського рівня підготовки, таких як історія архітектури та містобудування, та інших, формує важливі додаткові навички, необхідні для вивчення міського простору.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Програма навчальної дисципліни складається з модуля 1 та з таких змістових модулів:

МОДУЛЬ 1 Історико - світоглядні та художньо-естетичні основи будівництва культових споруд

Змістовий модуль 1 Християнська архітектура

Змістовий модуль 2 Об'єкти сакральної архітектури світу

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета - формування у студентів-архітекторів, як у майбутніх фахівців, почуття відповідальності процесі діяльності по перетворенню навколишнього середовища; в поглибленні знань студентів щодо філософсько-естетичного, світоглядного детермінізму розвитку архітектурного образу культових будівель релігійних конфесій, особливостей їх об'ємно-планувальної структури та набуття умінь проектування елементів інтер'єру храмів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Сакральні простори та об'єкти» є:

- вивчення об'ємно-планувальних, функціонально-просторових та архітектурно-стилістичних засад формування образу культових будівель різних релігійних конфесій;
- розгляд символіки і семантики храмів та об'єктів культу;
- набуття студентами вмінь проектування елементів інтер'єрів православних храмів (іконостас).

В результаті вивчення курсу студенти повинні

Знати:

- загальні засади виникнення, становлення та творення сакрального будівництва і його символізму;
- історико-генетичні витоки сучасної архітектури культових будівель; понятійно-термінологічний апарат, дотичний до сучасної архітектури культових будівель,
- основні тенденції сучасної практики храмобудування;
- принципи підходи до пошуку архітектурного образу храмів світових релігій та основних релігій світу
- найвизначніші об'єкти світового та вітчизняного храмобудування.

Вміти:

- на практиці користуватися набутими знаннями, застосовувати теоретичні положення для оптимального вирішення творчих завдань,
- самостійно визначати цілі та шляхи створення власного арсеналу формотворчих засобів, на основі отриманих знань по курсу і у взаємодії з теоретичними положеннями суміжних дисциплін приймати обґрунтовані, раціональні та оригінальні проектні рішення.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Організація, методики проведення, матеріальне забезпечення лекцій та практичних занять

Лекції та практичні заняття проводяться з використанням: проблемних лекцій, дискусій, ділових ігор, виконання групових завдань, підготовки та обговорення рефератів, есе. У викладанні курсу використовуються комп'ютери та мультимедійний проектор.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль знань студентів забезпечуються переважно в усній формі на семінарських заняттях. Знання студентів оцінюються за допомогою: відповідей на практичних

заняттях, виконання індивідуальних та групових завдань, підготовки та презентації реферату, виконання індивідуального завдання.

Проміжний контроль здійснюється після кожного змістовного модуля за допомогою контрольних робіт (питання додаються).

Семестровий контроль проводиться у вигляді письмового або усного заліку.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1 Історико - світоглядні та художньо-естетичні основи будівництва культових споруд

Змістовий модуль 1 Християнська архітектура

Тема 1. Історія та онтологія культу. Ритуал (літургія), символіка і архітектура храмів

Тема 2. Православна церковна архітектура

Тема 3. Архітектура римо-католицьких храмів

Тема 4. Архітектура культових будівель протестантизму

Змістовий модуль 2 Об'єкти сакральної архітектури світу

Тема 5. Об'єкти та архітектура культових будівель ісламу

Тема 6. Об'єкти та архітектура культових будівель юдаїзму

Тема 7. Об'єкти та архітектура буддизму, індуїзму, конфуціанства, даосизму

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Основним результатом виконання студентами практичних завдань є формування умінь проектування іконостасу та кіоту – невід'ємних атрибутів інтер'єру православного храму. Важливе суміжне завдання – запропонувати архітектурно-художнє вирішення цих елементів для конкретного храму. Ув'язати з його образом та стилістикою.

Тема 1. Розробка ескізного проекту іконостасу православного храму. Царські врата. Фасад іконостасу

Тема 2. Розробка ескізного проекту іконостасу православного храму. Царські врата. План іконостасу.

Тема 3. Розробка ескізного проекту іконостасу православного храму. Царські врата. Розріз іконостасу.

Тема 4. Розробка ескізного проекту кіоту. Фасад,

Тема 5. Розробка ескізного проекту кіоту. План.

Тема 6. Розробка ескізного проекту кіоту. Розріз.

ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАВДАННЯ

На практичних заняттях передбачає виконання ескізного проекту іконостасу для православного храму (собору, церкви) та кіоту.

На першому етапі необхідно підібрати креслення храму (плани, фасади, розрізи), для якого проектуватимуться зазначені вище елементи.

На наступному етапі визначаються фізичні параметри іконостасу, його конфігурації у плані, виконуються ескізи архітектурно-стилістичного вирішення. Після затвердження найбільш прийнятого варіанту для конкретного храму здійснюється розробка і деталізація креслень з урахуванням матеріалу для проектного іконостасу. Окремо виконується ескізний проект кіоту.

Результати виконання практичного завдання подаються у вигляді альбому, що складається з аркушів формату А3 9титульний аркуш. див. Додаток 3).

У комплект креслень необхідно включати:

- Схеми фасадів храму (головний, бічний).
- План храму з показом місця розташування проектного іконостасу-М1:100, 1:150
- Поперечний розріз храму з показом силуету іконостасу - М1:100, 1:150
- Фасад іконостасу – М1:50, 1:25, 1:20
- Вертикальний та горизонтальний розріз іконостасу - М1:50, 1:25, 1:20
- Царські врата (фасад) – М1:25, 1:20

- Кіот (фасад, вертикальний розріз – М 1:25, 1:20)

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Формування і структура іконостасу православного храму

Іконостас (з грецької – ікона, місце стояння) – це вівтарна перегородка з розміщеними на ній іконами в певному порядку. Функція іконостасу - відділяти вівтар, де відбувається літургія, від місця згромадження парафіян – нави. У ранніх християнських храмах таку роль виконувала суцільна завіса з тканини, відділяючи «sakrum» (святилище) від «profanum» (решта приміщень).

Формування іконостасу у Візантії

Іконостас як невід'ємний атрибут та елемент храмового інтер'єру, почав формуватись у Візантії в IX – X ст. Розвинувся від *темплона* – горизонтальної балки, яка опиралася на дерев'яні або кам'яні колони і розміщувалась між вівтарною частиною і храмом. Темплон виник у VII ст. (в Україні на означення темплону вживалось слово «*тябло*»). У верхній частині на темплоні розміщувався епістилій (з грецької – «поставець») – довга дошка, на якій зображалась ікона Христа в оточенні Богородиці, Івана Предтечі та святих. Згодом ікони на темплоні трансформувались в *ряд «Моління»* (грецькою – «деісис»).

Внизу простір між колонами завішувався декоративними завісами із тканини з символічними зображеннями. Пізніше поруч з проходом до вівтаря, розміщувались ікони Христа, Богородиці та патрона церкви, які стали основою для формування *намісного ряду* іконостасу. У XII ст., з розвитком візантійської літургії, з'явився ще один прохід до вівтаря (розташовувався справа від центрального).

XI – XII ст. почав формуватись *празниковий цикл* з дванадцяти великих свят в літургійному році – так званий *додекаортон* (з грецької – дванадцять свят). Чіткого переліку цих свят ніколи так і не було сформовано, їх склад часто змінювався, але переважно обмежувався дванадцятьма (число, що символізує

повноту, пов'язується з дванадцятьма поколіннями Ізраїлю, дванадцятьма апостолами, дванадцятьма місяцями в році і т.д.). Згодом ікони празників почали розміщуватись в другому ряді іконостасу поміж намісним рядом і рядом Молінням.

Іконостас-перегородка завершувалась Розп'яттям. Такий вигляд мали давні візантійські іконостаси, структура яких лягла в основу «високого» українського іконостасу, відомого за пам'ятками наступних періодів.

Формування українського іконостасу.

Перші повністю збережені українські іконостаси датуються початком XVII ст. (іконостаси П'ятиницької та Успенської церкви у Львові, іконостас церкви Преображення в Любліні (Польща), іконостас Святодухівської церкви в Рогатині). З XIV-XV ст. в Україні утвердилась традиція влаштування в храмі вівтарної перегородки, що складалася з трьох рядів: намісного ряду, празникового ряду і ряду Моління. У середині – II-й половині XVI ст. з'явився четвертий, *пророчий, ряд*. Таким чином, наприкінці XVI ст. було сформовано чотирирядовий іконостас.

Традиційна схема іконостасу

Розгортається зверху донизу і являє собою історію людства від створення світу до Нового Заповіту і сучасності. У символічному сенсі іконостас так само, як і храм, являє собою образ церкви: власне сам храм є простором для літургії (богослужіння), що включає в себе зібрання парафіян, а іконостас представляє становлення Церкви.

Зображення праотців і пророків зі Старого Заповіту формуються в окремі верхні яруси. *Прабатьківський ряд* розташовується над пророчим і являє собою галерею прабатьків з відповідними текстами на сувоях (Церква як суспільний інститут від Адама до Мойсея).

Пророчий ряд іконостасу символізує собою Церкву зі Старого Заповіту від Мойсея до Ісуса Христа. Ряд складається із зображень пророків (Мойсей, Аарон, Давид, Соломон, Гедеон, Єзекиїл, Ісайя, Йона, Захарія та ін.) також з розрогнутими сувоями в руках, на яких – тексти пророцтв про Боговтілення. У центрі ряду розташовується зображення Богоматері з Немовлям

на престоли або ікона Богоматері «Знамення», що вказує на безпосередній зв'язок між Старим та Новим Заповітом.

Ікони пророків в іконостасі розміщувались, переважно, у різьблених картушах. У картуші могло бути зображено одного-трьох пророків, а загалом, як правило, дванадцять (як і апостолів, чи празників в іконостасі). Відповідно, картушів могло бути дванадцять, шість або чотири.

У деяких іконостасах нижче пророчого ряду розташовують зображення *Страстей Господніх* – ряд, де поміщені зображення подій останніх днів земного життя Христа. Проте, цей ряд так і не став традиційним для українського іконостасу.

За пророчим рядом слідує *деісис* («*моління*») змістовим центром якого є ікона Спасителя. Справа і зліва зображаються Божа Матір та Іоан Предтеча. За ними – архангели, святихелі, апостоли, мученики, преподобні. Основна тема деісисного чину — моління Церкви за мир.

В основі ряду Моління є триморфон – Ісус Христос Вседержитель на троні, поряд з ним по праву руку – Богородиця, по ліву – Іоан Предтеча. Це центральна і основна частина чину Моління. Інші ікони, що додавались до цієї композиції, і їхня кількість не були обов'язковими, але, як правило, в найменшому Молінні могло бути сім постатей – Христос з Марією та Іоаном, архангели Михаїл і Гавриїл та верховні апостоли Петро і Павло. Далі кількість ікон могла змінюватись. Одним із чинників, що впливав на кількість ікон, була величина храму. Найбільший з відомих ряд Моління налічує 21 постать.

У першій третині XVI ст. ряд Моління із вибраними чинами святих поступово витісняється апостольським Молінням. Ці зміни дуже швидко приймаються і в українському іконописі. *Апостольський ряд* стає обов'язковим в українських іконостасах з XVII ст.

Послідовність зображень апостолів в ряді не має якогось чіткого правила. Проте, можна зауважити певну систему. Найближче до Христа розташовувались Петро і Павло (Петро – завжди по праву руку Спасителя, як перший серед рівних), далі – євангелисти, а за ними — Андрій, Яків, Варфоломій і Симон. По

краях ряду, як правило – розміщувались наймолодші апостоли, Хома і Пилип.

Заміна ряду Моління з вибраними святими на апостольський ряд посприяла чіткій структуризації іконостасу – кількості дванадцяти апостолів відповідало дванадцять ікон празників, що розташовувались під ними. Завдяки цьому іконостас став симетричним. Одночасно в іконостасі з'являються другі (симетричні до північних) південні дияконські врата.

Наступний ярус – **празниковий** – вказує на події земного життя Ісуса Христа. Зазвичай цей ряд складається з ікон 12 головних церковних свят. Здебільшого празникові ікони розташовувались згідно з літургійним календарем. Літургійний рік розпочинається у вересні, тому першим було свято Різдва Пресвятої Богородиці, далі – Введення в Храм Пресвятої Богородиці, Різдво Господнє, Богоявлення (Хрещення в річці Йордані), Стрітєння Господнє, Благовіщення Пресвятої Богородиці,

В'їзд до Єрусалиму, Зішестя в Ад, Вознесіння Господнє, Зіслання Святого Дуга, Преображення Господнє, Успіня Пресвятої Богородиці. У розширених версіях празникових рядів українських іконостасів ще зустрічаються такі сцени як Покров Пресвятої Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста, Старозавітна Трійця, Воскресіння Лазаря. У центрі празникового ряду, над Царськими вратами, розміщується ікона Тайної Вечері.

Перший, нижній ряд – **намісний**; де розташовується місцеві шановані ікони, склад яких залежить від традицій кожного храму. Однак певні ікони місцевого ряду зустрічаються в будь-якому храмі.

По осі нижнього ярусу іконостасу розташовуються Царські врата, що символізують двері до Раю, вхід в Царство Боже. На Царських вратах зображується Богородиця і архангел Гавриїл з пальмовою гілкою в руці, що разом утворюють сюжет Благовіщення. Чотири Євангелісти, що зображаються на Царських вратах, також являють собою образ Благої звістки. У деяких храмах на Царських вратах вміщують зображення творців літургії – святителів Василя Великого та Іоана Златоуста.

Параметри Царських врат:

висота h = 2.5 м, ширина d = 1.0÷1.4 м.

Справа від Царських врат розташовується ікона Спасителя, зліва – ікона Матері Божої (як правило, з Немовлям Ісусом на руках). Ікона, наступна після образу Спасителя (справа по відношенню до зібрання парафіян), зазвичай (але не завжди) зображує святого чи свято, на честь якого освячений храм. Ікона святого Миколая, як одного із найшанованіших святих в Україні, в іконостасах розміщувалась крайньою зліва.

Крім Царських, в нижньому ряду розташовують дияконські врата. Як правило, вони значно менші за розміром і ведуть до бічних частин вівтаря – жертовника та дияконника (ризниці). На дияконських вратах зображають архангелів (Михаїл і Гавриїл), або первомучеників (Стефан і Лаврентій), або пророків чи первосвящеників (Мойсей і Аарон, Мелхіседек, Даниїл).

Рекомендовані розміри дияконських врат:

висота $h = 2.1$ м, ширина $d = 0.6 \div 0.9$ м.

У іконостасах храмів Західної України (зокрема, Галичини) до початку XIX ст. зустрічається **Ряд неділь П'ятдесятниці**. Ряд розміщується над намісними іконами, під іконами празників. У центрі ряду П'ятдесятниці – ікона «Спас Нерукотворний». Над нею, у центрі празничного ряду, розміщується ікона Тайної Вечері.

Увінчує іконостас Розп'яття, яке найчастіше було представлене в циклі «Страстей» чи серед основних празників. При цьому весь іконостас символізує подніжжя Хреста і може трактуватись як образ Голгофи.

З XVII ст. окрему, незалежну від іконопису роль в іконостасі, почала відігравати різьба, яка наприкінці XVIII ст. стала основною, а іконопис (живопис) – лише доповненням.

ТИПИ ІКОНОСТАСІВ

За своїми конструктивними особливостями іконостаси поділяються на **тяглові, каркасні та щитові**. Одним з найстаріших типів іконостасів є **тягловий іконостас**. Його конструкція бере початок з Візантії і являє собою каркас, що складається зі стійок та балок. Кінці горизонтальних балок (**тябла**), зароблені в стіни церкви, часто розписують,

прикрашають басмою, різьбленням. Ікони встановлюються в пази тябла. Часто над Царськими вратами тябла переходять в широку дошку, яку називають «коруна» (місце для ряду «Моління»). На кожному тяблі розміщують ряд ікон. Відповідно до кількості таких рядів іконостас називають двотябловим, тритябловим і т.д. Найбільшого поширення тяблові іконостаси набули у XV-XVI ст.

Каркасні іконостаси – набули поширення в епоху бароко. При каркасній побудові з дерев'яного бруса виготовляють каркас, що складається з вертикальних опор та горизонтальних балок. Лицева сторона зашивається дошкою чи фанерою з прорізами для ікон, Царських та дияконських врат. Створена в такий спосіб основа для іконостасу шпаклюється, покривається левкасом, шліфується і фарбується. Після цього встановлюються архітектурно-декоративні елементи та різьба по дереву.

При виконанні **щитових іконостасів** основа іконостаса ділиться на необхідну кількість щитів, з яких збирається власне сам іконостас. Бічні ребра щитів з'єднуються між собою різьбовими шпильками чи крупними шурупами, які надають необхідної жорсткості конструкції іконостасу. При щитовій побудові підгонка архітектурних і різьблених елементів декору відбувається в умовах майстерні. В результаті досягається висока точність виготовлення і якість оздоблення, а також швидкість монтажу.

КІОТ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНТЕР'ЄРУ ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ

Кіот - особливе оформлення ікони, яке дозволяє вибудувати навколо ікони свій мікроклімат, що пом'якшує коливання температури і вологості повітря у приміщенні храму. Крім того, кіоти для ікон покликані захистити вміщену в них ікону від фізичних впливів, пилу й бруду. Можуть встановлюватись поруч з іконостасом, а також в компартиментах храмів.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Дати розгорнуту письмову відповідь на запитання

Варіант 1

1. З якими дисциплінами пов'язана сакральна архітектура?
2. Як змінюється сакральна архітектура Японії в добу Едо?

Варіант 2

1. Що являє собою міфічна модель світобудови?
2. Якими є принципи японської естетики?

Варіант 3

1. Знайдіть у наукових джерелах аналіз сакральної архітектури у світоглядних універсальї різних релігій національних культур світу
2. У чому полягає сутність індуїстських храмів?

Варіант 4

1. Які риси характеризують християнську сакральну архітектуру?
2. Порівняйте сакральну архітектуру в даоських і конфуціанських традиціях.

Варіант 5

1. Які риси характеризують ісламську сакральну архітектуру?
2. У чому сутність конфуціанської моделі світу, як це впливає на сакральну архітектуру.

Варіант 6

1. Які риси характеризують буддійську сакральну архітектуру?
2. Структура мусульманської мечеті

Варіант 7

1. Порівняльний аналіз храмів ісламу і юдаїзму
2. Коли виникли протестантські секти?

Варіант 8

1. Дайте визначення юдаїзму?
2. Яка функціональна структура молитовних будинків?

Варіант 9

1. Назвіть сучасні синагоги світу.
2. Знайдіть у наукових джерелах аналіз сакральної архітектури у світоглядних універсальї різних релігій національних культур світу

Варіант 10

1. У чому полягає сутність юдейської школи, як вона впливає на сакральну архітектуру.
2. Якими є принципи японської естетики?

Варіант 11

1. Які особливості арабо-мусульманського типу сакральної архітектури
2. Як виникли протестантські секти?

Варіант 12

1. Структура мусульманської мечеті
2. З якими дисциплінами пов'язана сакральна архітектура?

Варіант 13

1. Дайте визначення храму?
2. У чому полягає сутність індуїстських храмів?

Варіант 14

1. Як відрізняються молитовні будинки від православних храмів
2. Як змінюється сакральна архітектура Японії в добу Едо?

Варіант 15

1. Які риси західної сакральної архітектури відчуються в української культурі?
2. Порівняйте сакральну архітектуру в даоських і конфуціанських традиціях.

Варіант 16

1. Які риси східної сакральної архітектури відчуються в української культурі?
2. Порівняйте сакральну архітектуру в даоських і конфуціанських традиціях.

Варіант 17

1. Порівняльний аналіз східної та західної сакральної архітектури в Україні

2. У чому своєрідність середньовічного світобачення?

Варіант 18

1. Розкрити символику в православних храмах.

2. Порівняйте романську і готичну сакральну архітектуру

Варіант 19

1. Порівняльний аналіз східної та західної сакральної архітектури в Україні.

2. Назвіть особливості архітектурного оформлення екстер'єрів та інтер'єрів костелів.

Варіант 20

1. Проаналізуйте основні характеристики готичної сакральної архітектури.

2. Назвіть сучасні синагоги світу.

Варіант 21

1. Які риси характеризують християнську сакральну архітектуру?

2. Як відрізняються молитовні будинки від православних храмів

Варіант 22

1. У чому полягає сутність індуїстських храмів?

2. Знайдіть у наукових джерелах аналіз сакральної архітектури у світоглядних універсальї різних релігій національних культур світу

Варіант 23

1. Коли виникли протестантські секти?

2. Структура мусульманської мечеті

Варіант 24

1. Як змінюється сакральна архітектура Японії в добу Едо?

2. Які риси характеризують буддійську сакральну архітектуру?

Варіант 25

1. Якими є принципи японської естетики?
2. Дайте визначення юдаїзму?

Варіант 26

1. Дайте визначення юдаїзму?
2. Порівняльний аналіз східної та західної сакральної архітектури в Україні

Варіант 27

1. Назвіть особливості архітектурного оформлення екстер'єрів та інтер'єрів костелів.
2. У чому полягає сутність індуїстських храмів?

Варіант 28

1. Які особливості арабо-мусульманського типу сакральної архітектури
2. У чому своєрідність середньовічного світобачення?

Варіант 29

1. Як відрізняються молитовні будинки від православних храмів
2. Які риси західної сакральної архітектури відчуються в українській культурі?

Варіант 30

1. У чому полягає сутність юдейської школи, як вона впливає на сакральну архітектуру.
2. Проаналізуйте основні характеристики готичної сакральної архітектури.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Світові релігії і релігії світу.
2. Символіка храму як сакрального об'єкту.
3. Символіка християнського храму.
4. Символіка православного храму.
5. Символіка католицького храму.
6. Архітектура найдавніших християнських храмів
7. Особливості архітектури православних храмів.
8. Структура іконостасу православного храму.

9. Архітектура українського дерев'яного храму (планувальна структура та композиція).
10. Школи народного храмобудування України.
11. Волинська школа народного храмобудування.
12. Бойківська школа народного храмобудування.
13. Лемківська школа народного храмобудування.
14. Народна дерев'яна церковна архітектура Центральної України.
15. Народна дерев'яна церковна архітектура Лівобережної України.
16. Архітектура сучасних католицьких храмів.
17. Особливості архітектурного оформлення інтер'єрів костелів.
18. Архітектура євангелічно-лютеранських церков.
19. Об'ємно-планувальна структура протестантських храмів (молитовні будинки).
20. Індуїстські храми та їх особливості
21. Архітектурно-розпланувальні особливості розпланування мусульманських мечетей.
22. Медресе та їх архітектурно-розпланувальні вирішення.
23. Архітектурно-планувальні та стилістичні вирішення іудейського храму.
24. Елементи інтер'єру іудейського храму.
25. Архітектура храмів буддизму.
26. Архітектурна теорія ХХ століття: основні тенденції.
27. Методи історичного аналізу архітектури.
28. Сакральна архітектура як предмет історії мистецтв
29. Теоретическі передумови семантичного аналізу сакральної архітектури.
30. Богословіє сакрального образу і теорія архітектури.
31. Феноменологіческі тенденції в історії архітектурної теорії.
32. Іконографія архітектури та архітектурна іконографія
33. Сімвологія архітектури і літургійне богословія.
34. Йозеф Зауер і його «Сімволіка Дому Божого ...» з точки зренія методології мистецтвознавства.

35. Еміль Маль як історик мистецтва і задум його «Релігійного мистецтва Франції ...»
36. Методологічні аспекти «принципу дзеркальності».
37. Задум «іконографії архітектури» Р.Краутхаймера.
38. Проблема архітектурного копіювання в його естетичному і богословському аспектах.
39. Лінгвістичний метод в іконографії архітектури (А. Грабар).
40. «Семантичне поле» і символіка архітектурного простору: проблема структурних аналогій.
41. Проблема концептуальних підстав археологічного походу до сакральної архітектури (Фр. В. Дайхманн).
42. Сакральна архітектура як «носії сенсу» (межі ці поняття і межі методу).
43. Літургія як смислопорождаючих система (проблеми дискурсного аналізу у Ст. Сіндінг0Ларсена).
44. Архітектурний екфрасіс як інтерпретаційні модель.
45. Традиції вітчизняного архітектуроведення: семантем ний підхід і його варіанти.
46. Антропологія архітектури як «гетерономна» методол Огія (Г. Лютцелер).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

Під час вивчення дисципліни «Сакральні простори і об'єкти» використовуються різні форми навчання, однією з яких є лекція.

Метою лекції є сприйняття, розуміння і засвоєння студентом тематичної інформації. Для того, щоб точно сприймати навчальний матеріал, необхідно зосередитися на суті лекції, зрозуміти її основні положення і запам'ятати їх. Конспектування – це своєрідний процес, який містить ряд складових:

- ✓ Слухання (аудіювання) інформації.
- ✓ Відбір та скорочення інформації.
- ✓ Переформулювання відібраної інформації.
- ✓ Записування переформульованої інформації.

Результатом цього процесу є конспект, який дозволяє його автору відтворити в подальшому одержану інформацію з необхідною точністю.

У будь-якому навчальному матеріалі міститься інформація трьох основних різновидів: головна, другорядна і допоміжна. Головною є та інформація, яка має найістотніше значення для засвоєння навчального матеріалу, виражає сутність теми. До неї належать означення наукових понять, формулювання законів, теоретичних принципів тощо. В тексті така інформація виділяється певним чином, на лекції ж – задиктовується.

Другорядна інформація може мати подвійне значення: або її засвоєння необхідне для більш глибокого й цілісного розуміння головної інформації, або ж вона відображає конкретні наслідки та практичні рекомендації, що впливають з цієї інформації. До цього різновиду інформації належать різного роду коментарії, пояснювальні зауваження, тлумачення.

Призначення допоміжної інформації – допомогти студентові краще засвоїти певний матеріал. Це різного роду методичні поради, нагадування про раніше викладений матеріал, запитання для самоперевірки та ін.

В процесі конспектування кожен з вищезазначених різновидів інформації вимагає і різних способів опрацювання. Головну інформацію необхідно записати як найповніше, без істотних переробок і скорочень, майже дослівно. Допоміжну інформацію, навпаки, повністю пропускаємо. Основна ж робота при конспектуванні полягатиме в переробці другорядної інформації. При цьому інформацію треба узагальнити й скоротити, подати у вигляді плану, тез, висновків, схем, викладення основних результатів тощо.

Необхідно звернути увагу на важливості правильного і зрозумілого скорочення інформації при конспектуванні, акуратності та чіткості оформлення конспекту, виділення основних положень, означень, термінів кольором, графічними оздобленнями) можливо, не в процесі конспектування під час лекції, а в подальшому доопрацюванні) та інше.

Якщо з відповідних причин лекція пропущена, її необхідно законспектувати і опрацювати самостійно, а всі незрозумілі

питання щодо загальної структури лекції з'ясувати на консультації.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

Зміст практичного заняття пов'язаний з матеріалом лекцій, самостійною роботою студентів. У вступному слові викладача визначаються значення теми заняття для семінарської роботи студентів, її особливість і місце в навчальному процесі.

Відповідно до мети, завдання та змісту заняття, група може працювати всім складом, а також може бути поділена на мікрогрупи. Під час практичного заняття забезпечується участь кожного студента в обговоренні питань, виконанні практичних завдань, розв'язанні проблемних ситуацій. Для цього використовуються такі прийоми:

- ✓ постановка додаткових запитань, деталізація різних аспектів основного питання;
- ✓ звернення до сучасного практичного досвіду;
- ✓ індивідуалізація завдань чи розподілення ролей;
- ✓ ускладнення ситуацій;
- ✓ створення дискусійних моментів тощо;
- ✓ аргументованість відповідей студентів, їх пропозицій;
- ✓ забезпечення викладачем активної участі слухачів у бесідах, обміні думками;
- ✓ наявність зацікавленої професійної дискусії.

При підготовці до практичного заняття необхідно акцентувати увагу на особливо важливих аспектах практики, цінному досвіді, можливості та доцільності їх використання в роботі.

Викладач підводить підсумки, чітко й обґрунтовано дає відповіді на запитання студентів та оцінює стан підготовки до заняття. Також викладач дає методичні поради щодо подальшої роботи й використання знань, навичок, набутих на занятті, у практичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Довганюк І. (1997) Архітектура українських церков. – Львів. 112 с.
2. Культові будинки та споруди різних конфесій (посібник з проектування) / В.В. Куцевич. – 2-е видання, перероблене і доповнене. К.: ЗНДІЕП, 2009. 122 с.
3. Слепцов О. (2012) Архітектура православного храму: От замысла к воплощению. К.: А+С, 552 с.
4. Слепцов О. С. (2014) Архітектурне проектування і реконструкція православних храмів: Підручник для ВНЗ / Українська академія архітектури, Київський національний університет будівництва та архітектури, Науково-проектне архітектурне бюро ЛПЦЕНЗіАРХ. — К.: А+С., 272 с., іл.

Допоміжна

1. Галишич Р. (2002) Українська церковна архітектура і монументально-декоративне мистецтво зарубіжжя. – Львів: Сполом, 334 с.
2. Слободян В. (2005) Церкви Холмської єпархії. – Львів: НТШ, 558 с.
3. Таранушенко С. (1976) Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України. – К.: Будівельник, 334 с.
4. Юрченко П.Г. (1970) Деревяна архітектура України. – К.: Будівельник, 192 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В.В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського www.dnrb.gov.ua/
3. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>

Додаток А

СТРУКТУРА ТА ТИПИ ІКОНОСТАСІВ

Рисунок А1 - Іконостас

Вівтар звичайно відділений від середньої частини храму іконостасом. Іконостас складається з багатьох ікон. Праворуч від царських врат - ікона Спасителя, зліва - Богородиці. Праворуч від образу Спасителя зазвичай знаходиться храмова ікона, тобто ікона свята або святого, якому присвячено храм. На бічних дверях іконостасу зображують Архангелів, або перших дияконів Стефана і Філіпа, або первосвященника Аарона і Мойсея. Над царськими вратами розміщується ікона Тайної Вечері. Повний іконостас має п'ять рядів. Перший називається місцевим: в ньому крім ікон Спасителя і Богородиці поміщаються зазвичай храмова ікона і місцевошанованих образу. Над місцевим розташований святковий ряд ікон: тут вміщено ікони головних церковних свят. Наступний ряд має назву деїсис, що означає «моління». У центрі його розташовується ікона Спаса Вседержителя, праворуч від неї - образ Богородиці, зліва - Пророка, Предтечі і Хрестителя Іоанна. Вони зображуються зверненими до Спасителя, майбутніми Йому з молитвою (від цього і назва ряду). За образами Богородиці і Предтечі слідує ікони святих апостолів (тому інша назва цього ряду - апостольський). У деїсис іноді

зображають святих і Архангелів. У четвертому ряду - ікони святих пророків, в п'ятому - святих праотців, тобто предків Спасителя по плоті. Вінчається іконостас хрестом.

Рисунок А2 - Иконостас

- V - праотеческий ряд
- IV - пророчий ряд
- III - деісусний ряд
- II - святковий ряд
- I - місцевий ряд:
- 1) царські врата
- 2) ікона Спасителя
- 3) ікона Божої Матері
- 4) північні врата

5) південні врата

6) головна храмова ікона

Іконостас розташований на узвишші (солее), має три східних дверей. Центральний парадний вхід називається «царськими вратами» і веде до престолу. Ліві, звані «північними воротами», - до жертovníка, праві, «південні ворота» - до дяконник. Нижній ряд ікон з царськими, південними і північними воротами називається місцевим чином. У центрі місцевого чину знаходяться царські врата, по обидва боки від яких - зображення Ісуса Христа і Богородиці. Тут же, праворуч від царських врат розташовується головна храмова ікона із зображенням святого або свята, в честь якого названо цей храм (на схемі під №6 ікона, присвячена воскресінню Христа, від неї назва храму - Воскресенський).

На північних воротах найчастіше можна бачити зображення архангела Гавриїла, на південних - архidiaкона Стефана. Решта ікони місцевого ряду могли бути будь-якими (на розсуд автора храму). Вище місцевого ряду розташовувався другий святковий чин (ряд) ікон, присвячений найважливішим подіям євангельської історії - 12 річним свят. Наступним за ним третій деісусний чин (Деісус), в якому в позі моління по обидва боки від зображення Христа (як вершителя суду), зображені Богородиця, Іоанн Предтеча, архангели і апостоли. Четвертий ряд - пророчий чин, де навколо зображення Богородиці, виписані фігури пророків зі сувоями пророцтв. Верхній п'ятий ряд - праотеческий чин. У ньому навколо ікони старозавітній трійці («батьківщин») знаходяться зображення праотців Христа, персонажі старозавітної історії. Деякі храми (особливо побудовані в XVIII-XIX ст.) Мають іконостас «низький», тобто меншою кількістю чинів.

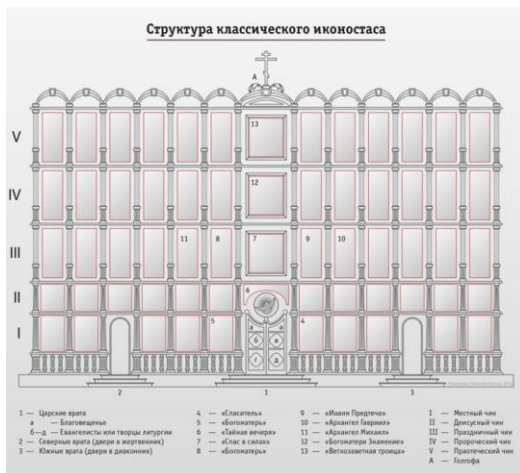

Рисунок А3 - Иконостас

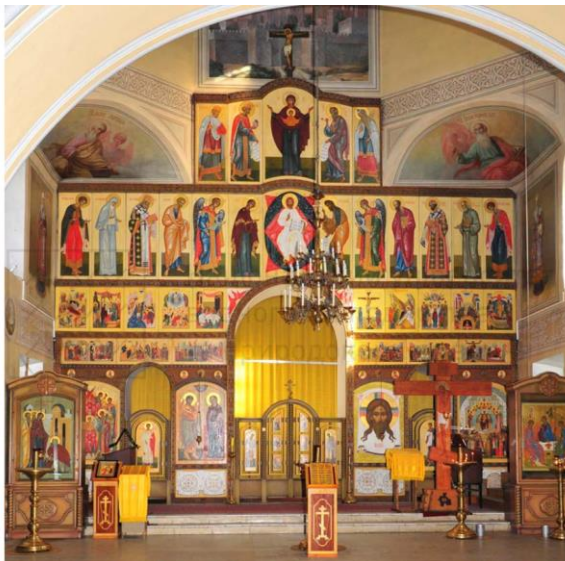

Рисунок А4 - Тябловий іконостас

Додаток Б

КІЮТ

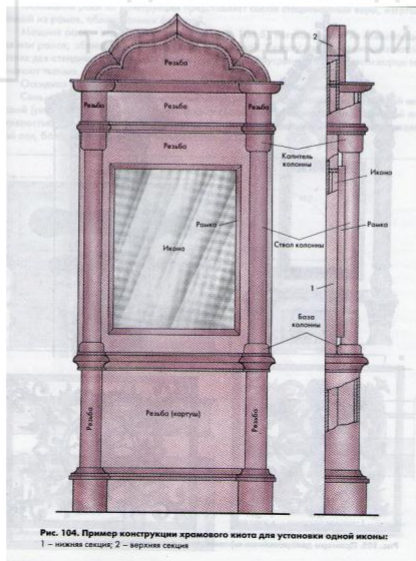

Рис. 104. Пример конструкции храмового киота для установки одной иконы:
1 – нижняя секция; 2 – верхняя секция

Рисунок Б1 - Кіют